

Наталія Самоїленко

СОБОР БОЛГАР УКРАЇНИ

17 вересня 2011 р. на Полтавщині відбувся черговий ювілейний десятий Собор болгар України. У цій надзвичайно цікавій події взяли участь представники більш ніж 200-тисячної громади українських болгар [2, с. 273; 4, с. 529], культурно-просвітницьких товариств в Україні, представники яких вважаються нащадками праболгар (татарський, чуваський, кримсько-татарський етноси) і Болгарії. Серед гостей та учасників форуму були депутат Верховної Ради України третього скликання п. Микола Габер, голова Новосанжарської районної державної адміністрації п. Сергій Шовкопляс, голова Новосанжарської районної ради Володимир Левицький, мер Нових Санжар п. Андрій Река, депутат Полтавської обласної ради п. Дмитро Христов, голова Малоперещепинської сільської ради п. Віталій Мазан, директор Малоперещепинського загальноосвітнього навчального закладу I–III ступенів п. Катерина Вергун, представник Відділу по роботі з національностями та релігії при Управлінні культури та туризму Одеської обласної державної адміністрації п. Олена Петрова, делегації з Києва, Севастополя, Сімферополя, Білої Церкви, Миколаєва, Житомира, Кіровограда, Дніпропетровська, Ізмаїла, Одеси, Болграду, Арциза, Сарати, Донецька, Запоріжжя, Рівного. Болгарську сторону представляли тимчасовий виконувач обов'язків Генерального консула Генерального консульства Республіки Болгарія в Одесі п. Розалина Попова, керівники Міжнародної Асоціації болгар світу п. Максим Страхилов, п. Зорка Георгієва та члени цього об'єднання із Софії, Варни, Панагюриште. Собор був організований численними болгарськими культурними товариствами й державним культурно-просвітницьким тижневиком “Роден край” – друкованим органом болгарської діаспори в Україні – та проводився виключно коштом меценатів.

Основна частина заходів проходила в с. Мала Перещепина Новосанжарського району. Місце проведення Собору було обране не випадково. За добу раннього Середньовіччя територія сучасної Полтавщини стала притулком для багатьох етносів, що мігрували степовими просторами південної частини Східної Європи, серед яких були пращури сучасних болгар. Відомо, що у 30–50-х рр. VII ст. частина еліти Болгарської держави під проводом хана Кубрата зініціювала створення своєрідного державного об'єднання власне тюркомовних болгарських і слов'янських (передовсім антів) племен, розташованого на обох берегах Дніпра, до якого входили терени Поворскля. Саме в цьому регіоні збереглися залишки найбагатших болгарських поховальних комплексів. Серед них сенсаційна знахідка 1912 р. на околиці с. Мала Перещепина, відома сучасній науці під назвою Малоперещепинський скарб – найбагатший скарб зі скарбів Східної Європи I тисячоліття [3, с. 27]. Зараз цей комплекс експонується в Державному Ермітажі Російської Федерації. Матеріальну й історичну цінність легендарної знахідки важко оцінити пересічній людині: адже вага предметів тільки із золота та його сплавів становить 21 кг, срібла й інших металів – понад 50 кг. Немає однозначної оцінки цього скарбу й у колі науковців. Переважна більшість учених, услід за німецьким фахівцем Й. Вернером, який досліджував його у 1980-х рр., відносить знахідку до кола праболгарських старожитностей і вважає похованням одного з засновників праболгарської держави хана (кагана) Кубрата. У сучасній болгарській історичній думці болгарська етнічна приналежність Малоперещепинського скарбу та інтерпретація його як могили хана Кубрата взагалі не викликає заперечень. Тому саме на місці знахідки 2001 р. за сприяння депутата Верховної Ради України III скликання п. Миколи Габера було спорудже-

но пам'ятник хану Кубрату. Відтоді це місце стало місцем паломництва як представників болгарської діаспори, так і громадян Республіки Болгарія.

Постать хана Кубрата (народився між 591 та 600 рр. – помер між 650 та 668 рр.), яку окремі фахівці (Г. Костов, О. Брумов, Р. Барієв, Ф.-Г. Нурутдинов, Ю. К. Бегунов, Й. Вернер, В. Н. Жук) пов'язують із праболгарським пластом минулого Полтавщини, – одна з “найзначущіших у болгарській історії” (п. Н. Младенов, Міністр закордонних справ Республіки Болгарія, привітання учасникам Собору болгар України, вересень 2011 р.). Попри ту обставину, що точні дати його народження та смерті не відомі, візантійські, арабські, давньоболгарські історичні джерела з любов'ю розповідають про цю високоосвічену людину, талановитого військовоначальника та дозволяють побачити в ньому об'єднувача давньоболгарських племен. Своїм сином Кубрат заповідав: “В єднанні сила!”. Саме ці слова взяті за основу головного гасла Собору болгар України 2011 р. – “Кубрат збирає нащадків”.

Собор став яскравим свідченням тісних історичних контактів болгар та українців. На цьому наголошувалося в численних привітаннях учасників та гостей дійства. Зокрема, Міністр культури України п. М. Кулиняк висловив упевненість, що культурно-мистецькі акції, спрямовані на відродження і збереження болгарською нацією за межами своєї історичної батьківщини власної історії та культури, сприятимуть зміцненню зв'язків між Болгарією та Україною [1, с. 1]. Собори болгар України в с. Мала Перещепина на Полтавщині було високо оцінено п. Д. Владимировим, Надзвичайним та Повноправним послом Республіки Болгарія в Україні, – як “щирий прояв поваги етнічних болгар та громадськості Полтавської області до вікової історії Болгарії, <...> до харизматичного державника Хана Кубрата”, переконливе свідчення “створення сприятливих умов для збереження та розвитку етнічної самобутності, традицій, дружніх почуттів до співвітчизників, які мешкають в Україні” [1, с. 2]. Радість зустрічі на Соборі з гостями та учасниками поділили в привітаннях Міністр закордонних справ Республіки Болгарія п. Н. Младенов, перший секретар Спілки журналістів Болгарії п. С. Тодорова, керівництво Міжнародного фонду “Св. Кирила та Мефодія” в особі п. М. Тачева, Фонду “Слов'яни” в особі п. З. Захарієва, Голова Державної Агенції в справах болгар за

кордоном (Республіка Болгарія) п. Р. Іванов. Ним, зокрема, була висловлена щира подяка представникам держадміністрацій Одеської та Полтавської областей за сприяння Собору [1, с. 3].

Щорічне (із серпня 2001 р.) зібрання представників болгарської діаспори у смт. Мала Перещепина на Полтавщині розпочалося мітингом біля пам'ятника хану Кубрату. У вступному слові головний редактор щотижневика “Роден край” п. Д. Костова привітала всіх присутніх та наголосила на символічності місця проведення Собору як духовного центру єднання болгарської діаспори в Україні, подякувала тим, хто доклав зусиль до підготовки зібрання, а також проведення першого заходу такого рівня 10 років тому, в їх числі згадала відомого полтавського краєзнавця, кандидата історичних наук нині покійну Віру Никанорівну Жук.

Після цього слово було надано господарям. Голова Новосанжарської районної державної адміністрації п. С. Шовкопляс наголосив, що “завдяки таким спільним заходам ми виховуємо почуття толерантності, дружби, взаємодопомоги, любові між нашими братніми народами” [1, с. 2]. У своєму виступі голова Новосанжарської районної ради п. В. Левицький розцінив установлення 10 років тому пам'ятника хану Кубрату як подію, що символізувала єднання двох народів. Він оголосив рішення районної ради про присвоєння звання почесного громадянина Новосанжарщини одному із засновників громадського руху Собор болгар України п. М. Габеру. Серед сподвижників цього руху є п. А. Река, нині мер смт. Нові Санжари, який підкреслив: щорічні зустрічі болгар на теренах Поворскля стали вже доброю традицією, зробили їх учасників справжніми друзями. Справді, попри присутність численних офіційних осіб з болгарської та української сторін, атмосфера мітингу була невимушеною, широкою, далекою від офіціозності. З теплими словами до товариства звернулися пп. Р. Попова, М. Страхилов, З. Георгієва, К. Вергун, популярний болгарський співак Паскаль, голова Центру волзько-татарської культури “Алтинай” п. Р. Ахмерова, головний редактор кримсько-татарської газети “Голос Крима” п. Е. Сеїтбекова, керівник громадського проекту “Всесвіт мистецтва” (Республіка Болгарія), яка забезпечувала інформаційну підтримку XI Собору болгар України, п. Е. Димитрова, голова селищної ради с. Мала Перещепина п. В. Мазан.

Особливою емоційністю, мабуть, усім учасникам запам'ятався виступ гості з м. Панагюріште (Республіка Болгарія) вчительки п. Е. Георгієвої, яка тривалий час готувалася до участі в Соборі. Як тільки стало відомо про цю подію, вона звернулася до редакції газети “Роден край” та запропонувала власноруч виготовити прапор із традиційною болгарською символікою та кольорами на честь чергового Собору. Її пропозиція була з вдячністю прийнята. Багаторічна мрія цієї полум'яної патріотки – побувати у святих для неї місцях – здійснилася, коли вона отримала запрошення разом із редакцією газети відвідати Полтавщину. У віршованому та образному виступі (вірш був власним поетичним доробком) п. Е. Георгієва висловила думку багатьох учасників Собору: “Болгарин – той, хто носить Болгарію у своєму серці, незалежно від того, якою мовою розмовляє, якому Богу молиться, у якій державі живе”. Болгарський прапор передали музеєві Малоперещепинського ЗНЗ як символ пам'яті про історичні події, що сталися на землі Носанжарщини, та знак поваги до тих, хто дбайливо її береже.

У завершальній частині мітингу п. Д. Костова із вдячністю вручила грамоти редакції газети “Роден край” господарям дійства.

Учасників Собору запросили на зустріч із колективом Малоперещепинського ЗНЗ, де їх, за звичаєм, вітали хлібом-сіллю. Упродовж останніх років Малоперещепинський ЗНЗ підтримує активні зв'язки з болгарськими школами України та Республіки Болгарії. Була навіть поновлена вже призабута традиція радянської доби – гостювання один в одного. Надзвичайно цікавою та пізнавальною виявилася екскурсія до шкільного музею, який без перебільшення можна назвати зразковим. Зала музею, де були представлені побут, звичаї, традиції, культура болгар, викликала щире здивування та захоплення болгарської сторони: адже йшлося про українську глибинку, розташовану не тільки за сотні кілометрів від самої Болгарії, але й від традиційних місць розселення болгарської діаспори в Україні. Глибоке розуміння та важливість шляхетної справи пропагування минулого краю виявив директор музею, вчитель історії п. А. Береза. Звертаючись до присутніх, він сказав: “Дружба наших народів – це не тільки слова, це – жива правда. Багато років люди шукають відповідь на питання “Хто ми? Що чекає на нас?” Ніколи не треба забувати минулого – без нього немає майбутнього.

Сьогоднішня зустріч дозволяє нам знов перегорнути сторінки історії”. Бібліотека та музей школи збагатився численними подарунками від гостей. Під час цієї зустрічі було встановлено контакти Малоперещепинського ЗНЗ із Болградською болгарською гімназією – найстарішим загальноосвітнім навчальним закладом болгарської діаспори на території України.

Складовою частиною Собору став “круглий стіл” болгарських та українських науковців “Давня Велика Булгарія та її нащадки”. Його робота розпочалася хвилиною мовчання на честь шанованої всіма учасниками Собору відомої дослідниці історії Полтавщини В. Н. Жук. Теми дискусій були досить цікаві: “Жук В. Н. як істрик-болгарист”, “Праболгари в історії світової цивілізації”, “Хан Кубрат та проблема ролі особистості в консолідації етносу”, “Праболгари та їхні сучасні етнічні нащадки”.

Особливу зацікавленість учасники виявили до питання про зміст тюркської складової ранньосередньовічних болгар, походження та зміст болгарських етнічних і національних символів, зображених на болгарських прапорах, і геральдики давньої та сучасної України. Однакові символи Болгарії й України – пшеничний колос, тризуб, птах, що летить на свого ворога, – дійшли до наших днів із сивої давнини. Вони підкреслюють близькість та нерозривність історії наших народів. Учасники дискусії підкреслили її значення для сьогодення, побачивши в ній знак прагнень сучасних українських болгар будувати разом з іншими народами економічно сильну та духовно багату державу. “Круглий стіл” став одним із завершальних акордів роботи Собору болгар України “Кубрат збирає нащадків”.

Головним підсумком ювілейного зібрання стали обмін досвідом у важливій та шляхетній справі збереження національної пам'яті, нові контакти та перспектива підготовки до наступних зустрічей. Неможливо переоцінити й емоційну складову такого роду заходів. Адже вони сприяють процесам самоідентифікації не тільки етнічних спільнот, але й особистості в сучасному світі, подоланню локальної замкненості індивідуальної та суспільної свідомості. Собор болгар України 2011 р. на Полтавщині, так само, як і попередні зібрання болгарської громадськості біля пам'ятного знаку хану Кубрату, є переконливим свідченням того, що попри всі випробування часом, докорінними змінами в житті болгарського та

українського суспільств, пов'язаних із розпадом колишнього СРСР та крахом соціалізму, віковічні контакти українського та болгарського народів не втратили своєї значущості в ієрархії цінностей різних верств суспільства. За сучасних умов Собори мають особливу вартість, оскільки дозволяють нагадати суспільству про ті сторінки історії, які не роз'єднують, а зближують народи. Зібрання такого роду зберігають скарб щирої дружби, підтримують та розвивають глибокі традиції двосторонніх відносин на різних рівнях – від загальнодержавного до регіонального.

Література

1. Костова, Д. Сьбор “Кубрат събира потомите си” [Текст] / Д. Костова, Т. Чичкани // Роден край. – 2011. – Бр. 39. – 24 септември.
2. Національний атлас України. – К.: Державне науково-виробниче підприємство “Картографія”, 2009. – 440 с.
3. Полтавщина. Історичний нарис [Текст]; [кер. автор. кол. Б. В. Год]. – Полтава: Дивосвіт, 2007. – 592 с.
4. Станчев, М. Болгары в Российской империи, СССР, странах Балтии и СНГ. Статистический справочник. Т.1. (1711– 2006) [Текст] / М. Станчев. – София: Академич. изд. им. проф. Марина Дринова, 2009. – 492 с.